

Isabel Ferrer Senabre

1944. Un home torna esverat a casa perquè li han ordenat que tanque la seua sala de ball. Es mira l'informe del governador civil. L'acusen, com diríem avui en dia, d'encobriment de prostitució i perversió de menors. No entén un borrall, i no pas per la retòrica recargolada a l'ús, sinó perquè, que ell sàpiga, no té res d'immoral llogar uns músics per a què els joves s'esbargeixin una estona. A més, on estan aquelles dones "de dudosa conducta" que diu l'informe? Però si les mateixes mares que acompanyen a les noies les hagueren baldat a cops! Potser és cosa del capellà. Però, aleshores, com és que dos cantons més cap allà han obert una pista nova? ^{III} _

La curiositat ha estat un dels motors principals en el desenvolupament de la carrera musical d'Isabel Ferrer Senabre. La seva arribada a la música va ser, com en tantes altres històries, casual. Com a activitat extraescolar ella volia fer esport, però com que encara era massa petita per fer-ne, la van apuntar a música a la Societat Musical de Picassent. La Isabel va triar el trombó. "A l'escola ja tocava la flauta i entenia quin era el seu mecanisme, però un dia en una orquestrina que venia per festes vaig veure un trombó i em va sobtar molt aquell instrument". El secretari de la Societat es va quedar astorat quan la Isabel i el seu pare van anar a demanar l'instrument: "Una xiqueta amb un trombó?".

Les societats musicals cedeixen instruments a qui els vol tocar, amb el compromís que participin en les seves bandes. A més a més, també tenen una escola associada que se sosté amb els diners que obté la banda en actes i concerts locals, a més de les quotes dels socis i ajudes públiques. "El món de les bandes té moltes coses positives. Allà va ser on vaig trobar la colleta d'amics. A El Musical hi anava gairebé totes les vesprades. Quan no tenia orquestra, tenia coral, i quan no, els assajos de la banda o de la banda juvenil. Les bandes són un lloc associatiu intergeneracional on aprens a tocar amb els altres. Es creen dinàmiques molt positives de complicitat entre el grup i els companys que t'acullen i et fan créixer en tots els sentits. Personalment, a mi em van ajudar molt, tant musicalment com emocional. D'altra banda, també en el passat hi havia aspectes a millorar: en alguns rols encara hi ha dificultats d'accés per a les dones, de vegades hi ha hagut extralimitacions de poder i la pròpia competència musical no ajudava a gaudir plenament de fer música. Ara diria que tot això ha canviat molt, a millor".

*

Una de les claus per a entendre la capacitat de mobilització dels règims totalitaris fou l'ús dels mitjans de comunicació d'abast massiu. Primer fou la premsa, a qui va seguir el cinema i la ràdio. D'això l'Església també en sabia, i no dubtà d'adaptar-se als nous temps. Mitjançant opuscles a preu ganga, féu circular literatura edificante per a sanejar l'"emmalaltida" moral del liberalisme, socialisme, marxisme i tot el que acabés en isme que no fos catolicisme fonamentalista. En aquesta literatura, el medi urbà, les noves modes d'abillament, el feminisme, etc. eren els culpables de la degeneració de cos i d'esperit. Però si hi havia una cosa que feia caure inexorablement en la indecència, eren els nouvinguts ballables i els seus espais.

Els cursos a l'escola d'El Musical van anar passant i va arribar el moment de fer el salt al conservatori. Allà l'estudi del trombó va començar a perdre el seu atractiu. *"Jo estava a gust, anava a tocar a totes les agrupacions i guanyava quatre duros amb els bolos, però l'estudi de l'instrument era una càrrega perquè m'avorria molt, no li trobava absolutament cap atractiu, a diferència de tota la resta de l'estudi que em produïa molta curiositat".* A la Isabel li interessava molt més la vessant teòrica de la música, especialment la història, encara que hi havia una gran distància entre allò que aprenia en aquelles assignatures i la seva vida musical habitual. *"El nostre món bandístic estava ple d'obres del segle XIX i XX, sarsueles, pasdobles, etcètera, on gaudia moltíssim escoltant i tocant. En canvi, quan fèiem història de la música tot era Bach i Haydn. Ens explicaven que aquests personatges eren molt importants, però estaven molt allunyats del meu dia a dia musical. Hi havia alguna cosa que no quadrava".*

La Isabel acabà triant els estudis d'Educació Social per l'interès que li despertava la seva vessant educativa i social i com a pont per incorporar-se més tard a Història i Ciències de la Música a la Universitat Autònoma de Barcelona. *"Recorde el primer Nadal tornar a casa acadèmicament destrossada. Jo venia del món bandístic i de sobte van començar a parlar-me de música que tenia la impressió que tothom coneixia menys jo. Hi havia coses suposadament molt bàsiques que jo no sabia i em vaig quedar amb la sensació que tot el que havia estat fent fins aleshores no servia de res. I no era cert, només passava que hi havia una valoració esbiaixada d'algunes músiques, d'aquelles que jo gaudia o que eren importants per a la meua col·lectivitat".* Durant el segon curs va descobrir l'etnomusicologia amb Jaume Ayats i un univers nou es va obrir davant dels seus ulls. *"De sobte tota la música que jo sabia i que des de la musicologia clàssica m'havien dit que era de segona va adquirir un altre sentit. Em vaig sentir molt més còmoda i totes les eines de l'etnomusicologia em van ajudar a entendre i situar tot el que havia estat aprenent l'any anterior".*

Isabel Ferrer Senabre.

*

Cada vegada amb més profusió, sortir a ballar passava a formar part del lleure mercantilitzat, és a dir, no necessitava cap excusa extreta del calendari ritual –carnestoltes, Pasqua, festes patronals– per a portar-se a terme, previ pagament d’entrada, és clar. Els feixistes italians, arribats al poder als anys vint, no oposaren massa resistència a aquest nou lleure. L’última empenta per a les pistes de ball la donaren les big bands i el swing dels anys trenta –recordeu Glenn Miller i In the Mood?–, concebuts expressament per a ballar. Aquells dancings dels nostres pares i avis foren, doncs, el model d’espai de lleure consumista més semblant a les discoteques actuals, màrqueting inclòs, com per exemple l’entrada de franc per a les dones.

En acabar la llicenciatura, la Isabel començà a treballar en tasques de catalogació a Catalunya Música i paral·lelament continuà els estudis etnomusicològics matriculant-se al màster que s’iniciava aquell mateix curs i que dirigia Jaume Ayats. Al màster tingué els primers contactes amb el món de la investigació i esdevingué becària del grup de recerca MUSC. *“Amb aquest grup vam començar una recerca comunitària i va aparèixer la possibilitat de demanar una beca predoctoral, que no sabia gaire bé com funcionava ni què implicava”. El món de la recerca implicava haver de deixar qualsevol altra tasca –“deixar la ràdio va suposar un petit trauma”– i entrar en una dinàmica de projectes, congressos, classes i publicacions. “M’agradava molt tota la part d’estudi i classes, però hi havia coses amb les quals no em sentia còmoda, com l’obligació de produir per produir quan pots ser la cosa encara no està com tu creus”. La Isabel construí la seva tesi sobre l’experiència musical de cinc dones d’edat avançada del seu poble. “Parlant amb aquelles dones em vaig adonar que el més important en la seva narració musical no era la música que entenem com a «tradicional», com en un principi pensava, sinó les pistes de ball de la seva joventut. Vaig triar aquest objecte d’estudi perquè em permetia articular molts dels temes que m’interessen: la construcció social de gènere i sexualitat, la construcció de la memòria, l’articulació de l’espai sonor i qüestions d’identitat i polítiques”.*

*

Com en tantes altres coses, el franquisme despullava les persones de la seva capacitat d’actuació amb mitjans que tenien com a objectiu crear una massa social absent sotmesa a la voluntat de l’autoritat. A la

prohibició d'obertura de noves sales de ball l'acompanyaven tres mesures que promocionaven altre tipus de lleure. En primer lloc, el tancament per motius polítics de la majoria de cercles recreatius. Seguidament, la censura contra tot allò que se suposés estranger, com el jazz. Per últim, el règim activà una xarxa de lleure "alternatiu". [...]. Pels més menuts, el paramilitar Frente de Juventudes; com a substituït dels sindicats obrers i les associacions, Educación y Descanso; i per a les dones, la tan coneguda Sección Femenina i els seus Coros y Danzas.

Acabada la tesi, la Isabel s'incorporà al món de la docència com a professora de secundària, al Taller de Músics i en universitats privades; realitzà tasques de divulgació al Museu de la Música i a l'Auditori de Barcelona i feu d'editora i escriptora *freelance*. Paral·lelament, mantingué el contacte amb el món acadèmic a través de tasques d'edició en revistes com «Trans» de la Sociedad Ibérica de Etnomusicología o la revista de la International Association for the Study of Popular Music. *"L'edició és tot allò que envolta la publicació d'un text. És una feina que m'agrada molt i que m'ha permès aprendre a saber per què un text funciona o no funciona"*. Tota aquesta activitat acabà quan, per motius de salut, el cos de la Isabel digué prou. Això la portà de nou cap a València i a un canvi de vida. *"Estic en període de recuperació. Encara no està clar què podré tornar a fer i què no, i mentre això s'acaba d'aclarir vaig fent col·laboracions d'allò que m'agrada fer. Trobo a faltar els amics de Barcelona i hi pujo sempre que puc si no hi ha una pandèmia"*.

*

El cas és que, coincidint sospitosament amb l'avanç notori del aliats a la II Guerra Mundial, el franquisme anà promovent mesures de distància amb els altres totalitarismes europeus. A mitjans de 1945 entrava

com a Ministre d'Exteriors el catòlic propagandista Martín Artajo, la principal revista musical de l'Estat, «Ritmo», trencava a finals de 1945 el seu vehement discurs "antijazz" i a principis de 1946 es derogava la suspensió d'obertura de nous establiments de ball. [...] La Guerra Freda entre els EUA i la URSS començava, i calia, doncs, extremar les mesures davant el comunisme. A tal efecte, la definitiva recepció del jazz fou una maniobra per a acostar posicions amb els nord-americans.

De nou a Picassent, va aparèixer la possibilitat de tornar a la ràdio. Primer va ser una substitució d'estiu i, com que els va agradar el que va explicar, la van tornar a cridar. Actualment la Isabel condueix la secció *"Em sona molt"* al programa *Pròxima parada* de l'emissora pública valenciana À Punt. Allà ha trobat un espai on pot compartir la mirada sobre la música que ha desenvolupat com a investigadora, a la qual estem poc acostumats i que ens explica moltes coses de qui som i com ens relacionem amb tot allò que ens envolta. Les temàtiques de què tracta són molt àmplies i ens fan anar sempre més enllà de la música com a objecte posant-la en relació amb qüestions polítiques, religioses, mitològiques, identitàries o socials. *"La meua part més creativa ara la tinc posada en els programes de ràdio. Crec que els mitjans de comunicació públics són molt importants per a vertebrar el territori i explicar-nos, per a entendre'ns i per a comunicar el més proper i que a vegades queda difús en el boom de notícies d'altres espais. I també tenen un gran valor lingüístic en un moment en el qual la globalització està deixant llengües minoritzades en un lloc encara més vulnerable. Per la meua experiència laboral crec que la gent que treballa allà viu per això".*

*

Al·legant altre cop millores econòmiques, el 1952 l'Estat modificà els horaris d'obertura de les pistes de ball, permetent-lo fins a les tres de la matinada. Un disgust per alguns sectors catòlics, com afirmava el 1953 «Ecclesia», la revista oficiosa del catolicisme: "El Carnaval no ha sido vencido. Diríamos más bien que se ha extendido, rompiendo los diques artificiosos del calendario para derramarse a través de todo el año por esas «salas de fiesta»". Retòrica només, al cap i a la fi, si tenim en compte que uns mesos després la dictadura i la Santa Seu signaren el Concordat.

Gràcies a la seva tasca com a editora en revistes acadèmiques, la Isabel mai ha deixat d'estar al dia de tot el que s'ha anat publicant del seu camp. Ara mateix està començant a explorar alguns temes que van quedar oberts en finalitzar la tesi. *"Una de les meves inquietuds era saber com han articulat les dones la vivència musical i aquest és un dels temes en els quals continuo fent recerca. M'interessa molt l'aproximació a la música des del gènere femení i des de la quotidianitat".*

*

Així doncs, en poc més de deu anys, el règim passà de vetar l'obertura de les pistes de ball a permetre-les copiosament, gestionant la seva permissivitat com a mitjà d'aquiescència civil, i aprofitant la seva popularitat per a aparentar internacionalment una normalitat que era del tot fictícia. [...] Paral·lelament, els canvis que els provocaren els retocs cosmètics de la dictadura facilitaren el trànsit cap a les transformacions socials dels anys seixanta, que venien gestant-se feia unes dècades. El vespre s'allargava, els ballables eren cada cop menys ortopèdics i fins i tot en algunes sales de ball les dones pagarien entrada per a evitar les inoportunes familiars que vigilaven les relacions entre el jovent. Tot restava preparat per a que arribés la generació ye-ye.

[1] Les entrades en cursiva que encapçalen cada part de l'article i que no són declaracions d'Isabel Ferrer

Senabre estan extretes literalment del seu article *Señorita, ¿me permite este pecado?: els dancings i la dictadura franquista*, a «Impromptu 48», núm. 18, Terrassa, desembre 2012-maig 2013.